

Canet-Troyes, anar i tornar

Ramon Viñolas i Fulladosa

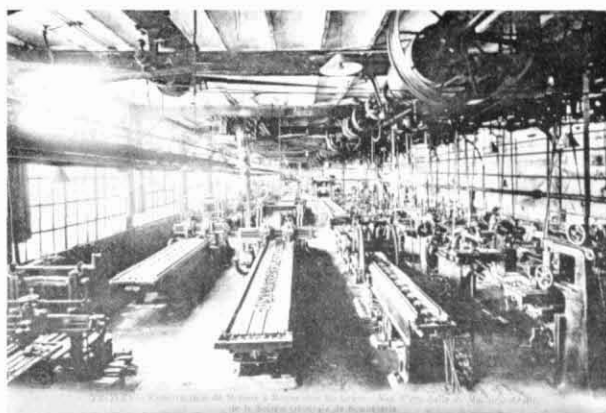
Els de Canet som gent d'allò més rondaire. Aneu a on aneu sempre en trobareu un que fa turisme; ja sigui per gust o per obligació. Aquesta tendència a conèixer gent i països de més enllà de les nostres fronteres deu ser cosa consubstancial en nosaltres. En certs casos concrets però, la presència del rodamón es degué a l'afinitat que existia entre la indústria del propi poble i la del lloc on es viatjava.

Pels que tenien una data de tornada incerta o de moment impossible i havien adquirit la condició d'emigrants, el fet de poder treballar del seu ofici, deuria ser un bon punt al seu favor.

Canet, junt amb altres poblacions de Catalunya, va jugar un paper important en la fabricació de Gèneres de Punt. Per la seva part, la ciutat francesa de Troyes, fins a mitjan segle XX, va ser el centre més important de la «Bonneterie Française». Aquest paral·lelisme professional propicià que alguns joves canetencs, impel·lits per, diguem-ne, divergències de criteri amb els manaires de torn anessin a raure a l'antiga capital de la Champagne.

A Troyes no només es teixia. Algunes grans empreses com ara la «Société Générale de Bonneterie» eren constructores de la maquinària per a les seves necessitats i també per a l'exportació.

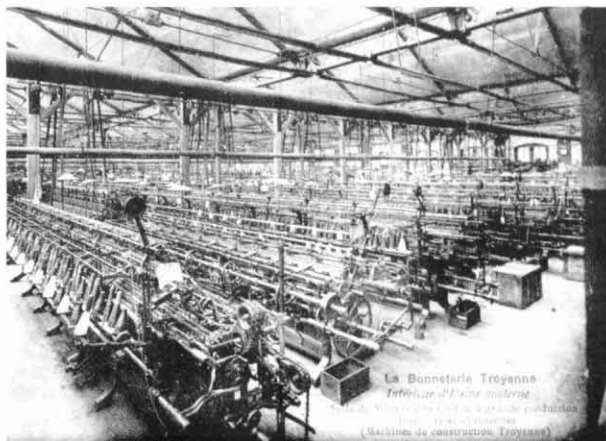
Els francesos, de la indústria del gènere de punt en diuen «La Bonneterie» i els que hi treballen són els «bonnetiers». Tots tenim present a la retina la imatge del senyor abillat amb camisa de dormir llarga fins als peus, palmatòria a la mà i, al cap, el «bonnet» de punt, que era una mena de barretina acabada amb una borla que queia damunt l'espatlla i servia per a abrigar-se el cap a

Taller de construcció de maquinària a la Société Générale de Bonneterie

Muntatge de màquines «Cotton»

Fàbrica de màquines «Cotton»

l'hivern; sobretot als calbs. Aquesta peça indumentària acabà donant nom a tota una indústria.

Per a situar-nos en el mapa i en el context, vindrà bé fer un petit resum il·lustratiu de la ciutat que podríem considerar de segona magnitud entre les del país veí.

Troyes està situada a la ribera del Sena, al departament de l'Aube, a 158 km al sud-est de París. Guarda amb orgull nombrosos monuments artístics, llegat de la seva ancestral història. Com a botó de mostra, cal esmentar que va ser bressol d'Urbà IV (Papa del 1261 al 1264). L'església basilica a ell dedicada, junt amb la Catedral, són uns dels varis monuments emblemàtics de la ciutat.

És remarcable l'episodi que a l'Edat Mitjana, a l'any 1429, la Vila va ser deslliurada de l'ocupació d'Enric V d'Angla-

terra per la més gran heroïna de la història de França; la Jeanne d'Arc. Com es pot veure a les cròniques, la solera i prestigi de Troyes no es pas cosa de quatre dies.

L'Esteve era un d'aquells nois que no estaven gens d'acord amb la situació que es vivia al seu país. Per aquesta raó abans de complir l'edat reglamentària en que seria obligat a prestar els seus serveis i a seguir un destí que altres marcarien per a ell, decidí agafar les maletes i seguir el seu propi camí. Només hi havia un inconvenient; calia creuar la frontera i, sense documentació, l'empresa resultava molt més arriscada.

França, país paradigmàtic de de-

democràcia, de llibertat i acolliment, era la destinació que més sovint s'escollia; segurament per la seva proximitat geogràfica. I, si hi havia dificultats per creuar la frontera per terra, només quedava la via alternativa d'intentar-ho per mar.

Al port de Barcelona no era difícil contactar amb algun capità de vaixell que feia navegació de cabotatge, el qual mitjançant una com-

L'Església de Sant Urbà

Catedral de Troyes

Interior de la catedral

pensació s'avenia a embarcar el passatger. A l'hora convinguda, aprofitant el moment que els carrabiners feien veure que badaven, l'emigrant i les maletes pujaven a bord per ser convenientment amagats en lloc segur fins al moment de salpar. Una vegada llevades les amarres i el vaixell desatracat i en moviment, ja no hi havia res ni ningú que pogués tornar la cosa enrere. Llavors el viatger podia sortir a coberta lliurement i acomiadar-se amb el gest de familiars i amics que el corresponien des del moll.

Després d'una nit de travessia allotjat en una bodega atapeïda de melons, a l'endemà al matí, l'Esteve va desembarcar al port francès de Sète. El viatge va finalitzar sense contratemps anant de Sète a París en tren, i de París a Troyes pels «Chemins de Fer de l'Est». Això s'esdevingué al novembre del 1913.

Com deia al principi, anar a l'estranger i poder exercir de la feina que es coneix fa que l'aventura resulti molt menys penosa; sobretot si el lloc de treball es té emparaulat d'antuvi. L'Esteve havia tingut compte de resoldre aquesta circumstància. La Tintoreria Marchal de Mataró, que treballava per a les fàbriques de Canet, era filial de la Marchal de Troyes. Aquest contacte va fer possible que el jove emigrant comencés a treballar a la «Bonneterie» l'endemà mateix de la seva arribada. Endemés, per si fos el cas, portava a la butxaca una carta de referències escrita en correcte francès, lliurada el 7 de novembre de 1913 per la casa «Jover, Serra y Cía.» de Canet de Mar, amb despatx a Barcelona, Rambla de San José N° 8.

Si el treball era el mateix, no succeïa igual amb l'organització i els mètodes que allà imperaven. Les fàbriques de Canet encara conservaven una mena de regust familiar, on els treballadors i empleats eren coneguts pel seu nom de pila i tenien, si calia, tracte directe amb el seu patró.

Troyes era una altra cosa. Era la indústria amb majúscula, on cada detall estava controlat, mesurat, cronometrat, i on cada secció o departament tenia el seu director responsable i tots els directors sota la supervisió del Director General. Els nous hàbits i sistemes de treball, junt al principi amb les dificultats de l'idioma exigiren

Esteve Viñolas i Oms, a Troyes, al 1916. Tenia 25 anys

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE
N° 4404
DÉPARTEMENT DE L'AUBE
Arrondissement de TROYES Commune de TROYES

EXTRAIT DU REGISTRE D'IMMATRICULATION

(Application de la loi du 8 août 1893)

En exécution de la loi du 8 août 1893, pardevant nous, Maire de la commune de TROYES, a été présenté le sieur :

Nom et prénoms: *Vinolas Esteban*
Lieu de naissance: *Canet de Mar (province de Barcelone)*
Date de la naissance: *21 janvier 1891*
Nationalité: *Espagnole*
Fils de *Esteban*
et de *Oms Anna Josefa*
Marié: *un-veuf-Celibataire*

Mariages (2) 1. 4.
2. 5.
3. 6.

lequel nous a déclaré être arrivé le *13 septembre 1913* dans cette commune pour y exercer (3) *la profession de bonnetier*.

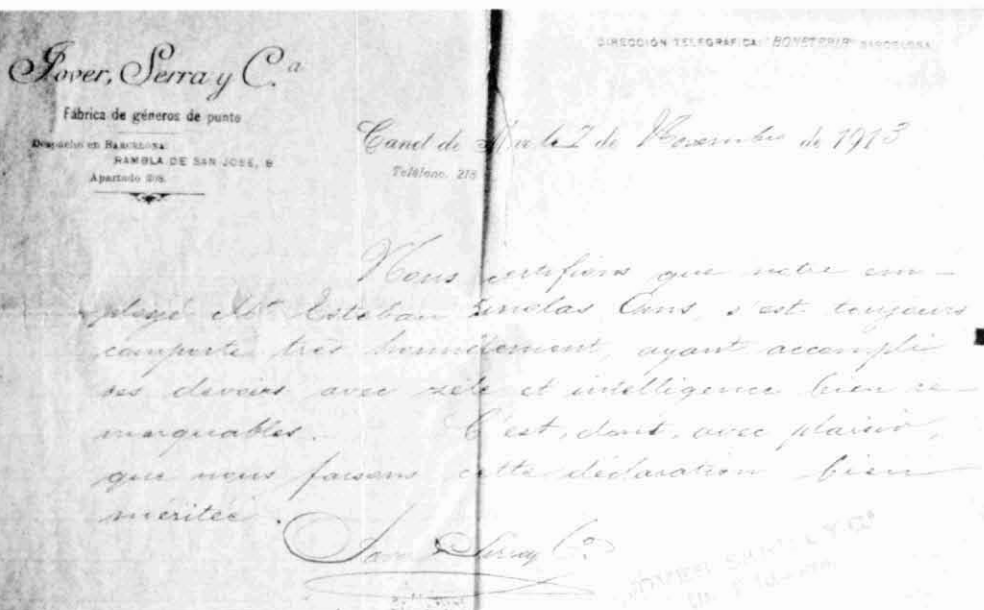
Il a justifié de son identité conformément aux dispositions de l'article 1er de la loi, en produisant à l'appui de sa déclaration (4) *son extrait de naissance*.

Fait à TROYES, le *20 Octobre* 1913
Le Maire,
Le Commissaire Central Délégué
Nyssa

(1) Nom, prénoms, âge et nationalité de la femme.
(2) Nom, prénoms, âge et nationalité de chacun des enfants mineurs.
(3) Indiquer la nature de la profession, du commerce ou de l'industrie que l'étranger compte exercer.
(4) Indiquer la nature des pièces justificatives produites à l'appui de la déclaration.

Nota. — Les vices pour cause de changement de résidence doivent être inscrits au dos du présent extrait d'immatriculation avec application du cachet de la Mairie.

Full d'empadronament a La Mairie

Carta de Referències

L'Ajuntament

La Préfecture

un lapse de temps d'adaptació que va ser superat sense grans dificultats.

Encara eren temps de la Belle Époque, quan semblava que es podia viure amb un cert grau de despreocupació i que tot rutllava alegrement. Tan convençuts d'això deuriem estar els francesos que, per esmentar només un detall, encara cobraven la setmanada en monedes d'or.

L'alegria no havia de durar gaire mesos més. Feia temps que a les cancelleries europees s'estava coent un pastís que portaria conseqüències imprevisibles. A l'agost de 1914 Alemanya declarava la guerra a França.

Automàticament es va acabar la gresca i, per sempre més, la circulació de les monedes de metall noble.

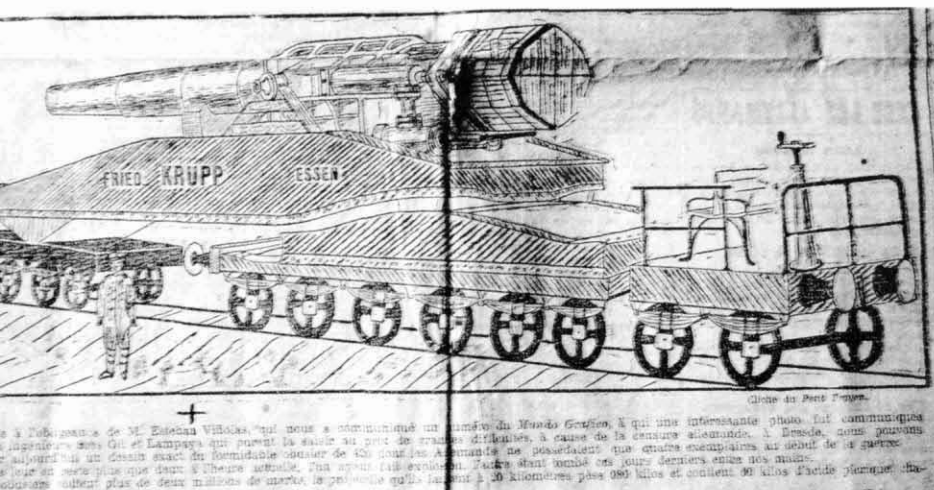
A les primeres investides, a principis de setembre de 1914, els alemanys havien conquerit part de la Champagne ocupant les ciutats de Reims i Épernay. L'exèrcit francès comandat pel general Joffre, que era un francès català nascut a Rivesaltes al Rosselló; les va recuperar el 13 del mateix mes, a la primera batalla del Marne.

Troyes, que estava situada a pocs quilòmetres del front s'havia assabentat amb angoixa que l'enemic, després de les devastacions causades -entre elles la injúria del bombardeig de la Catedral de Reims- s'havia begut tot el xampany que va trobar per caves i bodegues. Es temia, no sense fonament, que també es quedarien amb tota la maquinària i la gran quantitat de dotzenes de mitges, mitjons, samarretes i «bonnets» que hi havia per fàbriques i magatzems.

Scènes Vécues à TROYES pendant la Grande Guerre Européenne - TROPHÉES de Guerre pris aux Allemands à la Bataille de Champagne (25 sept. 1915) exposés à TROYES du 29 septembre au 8 octobre 1915
Vue d'ensemble des 20 canons de 77

Canons presos als alemanys a la Batalla de la Champagne i exposat al públic

Dibuix del canó que es publicà en el diari de Troyes

Imatge real del Krupp 420 mm

Malgrat que després de la Batalla del Marne la guerra seguí el seu curs inexorable i que Troyes estava situada dins de l'anomenada «Zona de Guerra», el front s'estabilitzà. Això va fer que es visqués un període de, diguem-ne, relativa tranquil·litat que propicià que la indústria «troyenne» anés treballant tot i la proximitat del front de combat.

A principis de la guerra els alemanys posseïen uns canons capaços de disparar uns obusos que mesuraven 42cm de diàmetre i que realment eren extraordinaris. Amb ells varen esclafar els forts belgues de Liège i Namur facilitant-los així el ràpid avanç per terres del nord de França. Aquestes peces d'artilleria pesada es van fer tant famoses per la seva grandiositat i poder de destrucció, que fins i tot van crear un mite que va travessar fronteres. Durant anys, quan es tractava d'esmentar quelcom superlatiu, descomunal o pesat,

PERMIS DE SEJOUR .

Nom : *Viñolas*

Prénoms : *Esteban*

Chef de Famille Age : *22*

Nationalité : *espagnol*

Résidence : *rue Geoffroy Villehardouin*

Emme : _____

Enfants : _____

Ascendants : _____

Petits enfants : _____

M. *Viñolas* est autorisé à résider durant la guerre à *Troyes* avec sa famille .

Il est informé qu'il ne pourra se déplacer en cours des hostilités que s'il est muni d'un LAISSER-PASSER délivré par le Commissaire de Police ou à défaut par le Maire de sa résidence. Il devra se conformer strictement aux ordres qui seront donnés dans la commune, soit par l'autorité militaire, soit par l'autorité civile et qui viseront les habitants en général .

Il est prévenu qu'en cas d'infraction aux prescriptions qui précèdent, il sera immédiatement arrêté sous prévention d'espionnage .

LE MAIRE ,

Permis de residència a Troyes durant la guerra

sempre s'establí la comparança amb el fabulós canó. A França, a la rereguarda tothom en parlava però ningú l'havia vist ni al natural ni en imatges. Els alemanys es cuidaven prou bé de mantenir en secret qualsevol detall que donés alguna pista a l'espionatge enemic. Per aquesta raó el francesos divagaven amb especulacions de tota mena, que eren més fruit de la fàbula que no pas de la realitat. Com es natural, el jove de Canet mantenia correspondència amb la família i amb

els amics. També rebia diaris i revistes que el mantenien informat de l'actualitat. Per aquelles dates sortia una revista editada a Madrid que es deia «Mundo Gráfico». En un dels seus números va publicar una fotografia del famós canó. L'Esteve va pensar encertadament que si l'ensenyava al director del diari local, no dubtaria ni un moment en publicar-la. El director del diari, que era un conegut jueu de pura sang que fins i tot es deia Alexandre Israel, s'entusiasmà amb la idea que el seu diari fos el

primer en desvelar la incògnita que tantes càbales despertava. Perquè els lectors tinguessin un idea més clara de l'arma teutona, manà fer un dibuix ampliat que «Le Petit Troyen» del dimecres 11 de novembre del 1914 va publicar a primera plana. Al peu del gravat s'hi llegeix un text que he gosat traduir amb el meu francès elemental. Diu així:

«Gràcies a la cortesia del Sr. Esteve Viñolas que ens ha fet arribar un número de «Mundo Gráfico» on es publica una interessant fotografia -presa a Dresde amb grans dificultats a causa de la censura alemanya- pels enginyers Srs. Gil i Lampaya, avui podem oferir als nostres lectors un dibuix exacte del formidable canó de 420mm, del qual a principis de la guerra els alemanys en posseïen quatre exemplars.

A hores d'ara només els en queden dos. Un d'ells els va fer explosió, i l'altre va caure a les nostres mans uns d'aquests darrers dies. Aquests canons valen més de dos milions de marcs. El projectil que llencen a 20 km de distància pesa 980 kg i porta una càrrega de 60 kg d'àcid picric. Cada canonada que es dispara costa la xifra de 34.000 marcs.

La fabricació d'aquest canó «Kolossal» es mantingué absolutament en secret. Només quaranta oficials superiors de l'entorn immediat del Kaiser en tenien coneixement. És per mitja d'aquests enginyers formidables que els alemanys conqueriren els forts de Liège, Namur, Anvers i Mauberge.

Esperem que el seu paper en aquesta guerra ja hagi

acabat. Gràcies als nostres valents soldats, no tindran més ocasions de fer-lo servir contra cap de les nostres places fortes».

D'aquesta manera, mercès a la fotografia de «Mundo Gráfico» i a la intervenció de l'Esteve Viñolas, els troyens i en general tots els francesos de la Champagne, en el futur van poder parlar amb més coneixement de causa d'una de les incògnites de guerra que més els preocupava.

La vida prop del front seguia la seva monotonia, sempre pendents de les fluctuacions de la línia de foc. Les hostilitats s'havien estès per tota Europa amb inusitada violència. Del maig al setembre del 1915 els francesos van intentar, sense aconseguir-ho trencar el front alemany a la Champagne. Seguint els esdeveniments de les hostilitats, a «grosso modo», s'ha de dir que a principis de 1916 s'inicià un dels capítols més sagnants de la Gran Guerra. La Batalla de Verdún. De febrer del 1916 a finals del 1917 la lluita tingué varies alternatives però, a la fi, el general Pétain en va sortir victoriós. Amb tot això, els troyens sempre amb la por al cos. Si Verdún no hagués resistit, l'ocupació de Troyes hauria estat més que probable.

L'Esteve ja estava cansat de tanta guerra i de viure sempre amb l'ai al cor. També sentia el pessigolleig de l'enyorança que el feia somniar sovint amb el retorn a Canet.

Per un d'aquells imponderables que poden canviar el rumb de tota una vida, la «Gaceta Oficial» de Madrid va publicar un decret del 24 de juliol de 1916 pel qual S.M. el Rei

Alfonso XIII concedia l'indult a tots els espanyols que es trobessin a l'estranger en situació irregular i volguessin tornar a Espanya.

Fets els tràmits pertinents a través del vice-cònsul de Troyes i del Consulat General d'Espanya a París, l'indult li fou concedit a finals de febrer del 1917. Li faltava encara un paper, el «Laissez passer» (deixeu passar) que havien de concedir les autoritats franceses.

Aquells dies els francesos havien sofert alguns revessos militars que ells atribuïen a l'activitat de l'espionatge enemic. Per aquesta raó tots els estrangers que volien sortir de la zona de guerra eren particularment vigilats. Abans de lliurar-los el permís per abandonar França, havien de complir una quarantena; que tant podia ser d'uns pocs dies com de tots els quaranta. A criteri de la policia.

L'Esteve va expressar el seu desig de poder visitar París abans d'anar a Espanya. Això no var ser possible puix que fou advertit que si anava a París el més segur seria que s'hi hauria de quedar tots els quaranta dies. Davant de l'amenaça, va sol·licitar passar els dies de purgació a Montpellier a on tenia gent amiga. Passada una setmana, convençuda la policia que no tenia cap contacte ni res a veure amb els espies, li fou lliurat el permís per creuar la frontera. A l'equipatge hi portava una maleta plena de llibres, papers i fotografies. També van passar la línia divisòria unes monedes amagades dins del forro de les sabates. La seva arribada a Canet va ser a la diada de la Divina Pastora, festa de l'Hospital del 1917.

Per a complimentar un dels condicionaments de l'indult, l'ex emigrant va fer deu mesos de soldat de quota a Barcelona. Per si algú no se'n recorda, el soldat de quota era el que pagant uns diners a l'Estat, la quota, obtenia certs avantatges com, per exemple, poder escollir el lloc on volia anar destinat. També si volia, els dies que estava de guàrdia o de qualsevol altre servei i s'havia de quedar a la caserna, a l'hora del ranxo, ell destapava la carmanyola i es menjava l'estofat o la truita amb patates que es portava de casa seva.

Ja no ho va viure de prop, però aquells dies, quasi simultàniament amb el seu servei tardà, al nord de França es lliurava un dels últims episodis de la guerra. Al juliol de 1918 el General Foch guanyava definitivament la darrera batalla del Marne; fet que precipità el final d'aquella bogeria col·lectiva. Durant la seva llarga vida de noranta quatre anys jamai va oblidar els dies de joventut passat a Troyes, ni les vicissituds que hi va viure, ni la llengua que hi va parlar. Rondava ja els noranta quan un bon dia el sorprengué la visita d'una parella que venia d'aquelles terres.

Eren en Carles Carqués i la seva esposa Fernanda. No cal que us expliqui quin va ser el tema de conversa d'aquella tarda.

Dies després, enviaren una postal per agrair la bona acollida que van rebre a casa del que qualificaren «d'ex troyen à la mémoire prodigieuse».

Crec que arquets últims mots no necessiten pas traducció.

Ramon Viñolas i Fulladosa